

Cyrille Offermans. *Ver van huis. Denken in beweging. De Bezige Bij*

Cyrille Offermans' nieuwe essaybundel heet *Ver van huis*, met als ondertitel 'denken in beweging'. Dat belooft avontuur, geestelijke mobiliteit, maar lees je de essays, dan is daarvan niet veel te merken. Offermans is juist opvallend dicht bij huis gebleven, want wederom duiken de namen op die je vanouds met hem associeert: Adorno, Enzensberger, Sloterdijk, Lucebert, Ten Berge, Bernlef, Vogelaar en - van iets recenter datum in zijn werk - Nietzsche en Diderot. Ook het gefoeter tegen de onderwijsverwoesting in Nederland, hoe terecht ook, heeft hij al meer dan eens ten beste gegeven.

Waar zit de beweging van dit denken? Voor zover ik het kan overzien, heeft die beweging al enige tijd geleden plaatsgevonden, toen Offermans van een adept van de Frankfurter Schule veranderde in een verlichte moralist en een ouderwetse cultuurcriticus. Zie, wat dit laatste betreft, zijn polemische essays over kunst op de tv, de jeugdige cultus en de modieuze *cultural studies* in deze nieuwe bundel. Het kost geen moeite om met het merendeel van Offermans' bezwaren in te stemmen, maar om nu te zeggen dat ik iets nieuws heb gelezen - nee.

Het vreemde is alleen dat Offermans zelf blijkbaar niet als moralist te boek wil staan. Vandaar dat hij het moralisme van Diderot (dat echt niet alleen tot diens toneelstukken beperkt blijft) onbesproken laat. Ik kan me zijn afkeer van de 'domineesretoriek', vaak eigen aan moralisten en cultuurcritici, goed indenken. Maar in zijn geval zou iets meer zelfkennis toch op zijn plaats zijn, wanneer we hem als een tweede dominee Gremdaat het verschil in culturele betekenis van enkele staande uitdrukkingen (kinderen willen, krijgen, nemen of maken) zien duiden. Of wanneer hij met potsierlijke pedanterie voor het aloude kattenkwaad ('het soort vermaak dat zich afspeelde in een omgeving die nadrukkelijk niet op het spel was gericht en waarvan de avontuurlijke mogelijkheden bij wijze van spreken moesten worden afgedwongen') een pedagogisch pleidooi houdt.

Bij de moralist hoort ook een duidelijk onderscheid tussen goed en kwaad, en daaraan ontbreekt het bij Offermans evenmin, al is hij weinig concreet in het aanwijzen van de slechteriken. We lezen iets over beroemde intellectuelen die zich laten verwennen 'als filmsterren', hij geeft af op 'schnabbelende journalisten en deskundigen', hij heeft het over het 'literaire amuseerbedrijf van nu' of over de beeldende kunst die ten prooi is gevallen aan 'ordinaire geldwolven'. Van zijn vriend Jacq Vogelaar roemt hij diens 'onkreukbaarheid jegens alle soorten vriendjes-, grachtengordel- en marktpolitiek', wat onbedoeld de vraag opwerpt hoe Offermans' eigen lofzang op Vogelaaars werk moet worden begrepen: toch niet als vriendjespolitiek?

Waar het mij om gaat is dat hij kennelijk niemand kan prijzen zonder iets of iemand anders, hoe vaag en gratis ook gedefinieerd, in de hoek te schoppen. Zelfs een sentimenteel stuk over zijn vroeg gestorven vader (het gevoelige proza is duidelijk niet Offermans' genre) wordt ontsierd door een giftige passage over een leninistisch vriendje van weleer. Dat klinkt misschien strijdbaar, maar als het in enkele andere essays echt brisant dreigt te worden, laat de strijd lust het afweten.

Bijvoorbeeld in het essay over Nietzsche, die bij Offermans wordt omgetoverd in een 'filosoof van de onegoïstische aandrift' - een even eenzijdige en dus onhoudbare interpretatie als die van de nazi's, terwijl Offermans Nietzsche juist van elke nazi-connectie probeert vrij te pleiten. Al even slap stelt hij zich op in het essay over Sloterdijk, wanneer diens aanval op Habermas en de 'kritische theorie' ter sprake komt. Van Offermans, ooit en ten dele nog steeds sympathisant van beide, had ik een beargumenteerd eigen standpunt verwacht, maar niets, hij loopt er met een soepel boogje omheen. Of zou dit nu het beweeglijke denken in actie zijn, waarover we eerder hebben kunnen lezen dat het niets te maken heeft 'met het innemen van standpunten, eerder met het verlaten ervan'?

Wellicht geldt dat laatste ook voor Offermans' opvallend afstandelijke houding ten opzichte van het linkse verleden van de jaren zestig en zeventig. In het essay over Vogelaar komt diens vroegere marxisme niet eens ter sprake, hoewel dat toch mede debet was aan het (wèl genoemde en betreurde) negatieve imago dat hij lange tijd heeft genoten. En waarom spreekt Offermans in verband met Enzensberger over diens 'onthutsend kortzichtige revolutieromantiek'? Wat kan hier voor iemand die klaarblijkelijk heeft meegedaan aan de Maagdenhuisbezetting en aan vele Vietnamdemonstraties zo 'onthutsend' zijn? Of wil Offermans ons werkelijk doen geloven dat het hem indertijd enkel en alleen om literatuur te doen was?

Dat is het hem nog steeds niet, trouwens. De rode draad in deze bundel is de huidige positie van de intellectueel, een frase die je amper nog serieus in de mond kunt nemen, omdat werkelijk alles er al over is gezegd. Dat realiseert Offermans zich ook, en dus komt hij met een gefingeerd interview (de 'dialogue' die Diderot zo dierbaar was) naar aanleiding van zijn scepsis ten aanzien van de actiegroep 'Red de beschaving'. Het klinkt Offermans (die ook nog uitvoerig en niet onzinnig ingaat op '11 september') allemaal te zelfverzekerd en te retorisch. Hemzelf is de twijfel liever, de ambivalentie en de onzekerheid, waarvoor de dialogvorm ('Pfff...ingewikkeld hoor...en moeilijk ook...') alle ruimte biedt.

Bovengeciteerde verzuchting komt als hem gevraagd wordt naar het literatuuronderwijs op de middelbare school. Hoe kinderen echt voor literatuur te interesseren? Al gauw wordt het een saaie verplichting, die alle belangstelling in de kiem smoort. Inderdaad een levensgroot probleem, waarmee Offermans als leraar Nederlands dagelijks te maken heeft. Gruwelijk! Misschien moet je tijdens het lezen van *Ver van huis* wat vaker denken aan dat steeds hopelozere gevecht, het helpt beslist om het verlangen van de schrijver naar geestelijke beweging en zijn moralistisch gemopper beter te begrijpen en te billijken.

(NRC Handelsblad, 24-10-2003)